

prehľad. – Bratislava, 1969 – S.188; 35.10 rokov oslobodeného Slovenska... – S.107; 36. Fabricius M. Vývoj názorov na postavenie Slovenska v hospodárstve Československa (1918-1938). // Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve Střední Evropě. – Praha, 1999. – Sv.1. – S.288; 37. A. Integračný proces československej ekonomiky v medzivojnovom období... – S.365; 38. Hallon L. Příčiny a priebech reštrukturalizácie priemyslu v krajinách strednej Európy v medzivojnovom období. // Historicky časopis. – 1997. – Ročník 45. – Číslo 4. – S.595; 39. Průcha V. a kolektiv Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1992... – S.165; 40. Karvaš I. Sjednocení výrobních podmínek v zemích českých a na Slovensku... – S.29-30; 41. Dejiny Slovenska V (1918 – 1945) / Vedecky redaktor Cambel S. – Bratislava, 1985. – S.125; 42. Statistická ročenka Republiky Československé. – Praha, 1935. – S.47, Mimořádné zprávy Statního úřadu statistického Republiky Československé. Ročník I. – Praha, 1931. – S.332; 43. Národní archiv, Praha. Fond Nejvyšší účetní a kontrolní úřad – Karton 2327. – Složka 1. Sumaře 1919 – 1932. 1919 – 1-33. 1919 – 1934. 1919 – 1935.; 44. Seibt F. Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. – Praha, 1996 – S.219.

О.А.Неприцкий

ПОЗИЦІЯ ЛЕЙБОРИСТСЬКОЇ ПАРТІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ НА ВИБОРАХ 1997 Р.

Загальні парламентські вибори 1997 р. у Великій Британії викликали особливу зацікавленість всієї Європи, бо їх результати були важливими не лише для Великої Британії, а мали значення для європейської та міжнародної політики загалом. Ключовим моментом для європейської історії стало питання позиції Великої Британії щодо Європейського Союзу наприкінці ХХ ст. Актуальність теми зумовлена впливом зміни британського уряду 1997 р. на європейське політичне і економічне будівництво наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

До виборів 1997 р. у Великій Британії була прикута увага політиків, журналістів, економістів, політологів, істориків. Хід, передумови і наслідки виборів широко висвітлювалися у британських спеціалізованих суспільно-політичних виданнях. Дана тема становила предмет дослідження британських, російських і вітчизняних вчених (зокрема, С. Фелла¹, С. Перегудов², А. Трубайчук, О. Черевко³). Увага дослідників концентрувалася на соціально-економічному становищі Великої Британії напередодні виборів, відмінностях у позиціях консервативної і лейбористської партії, міжнародних відносинах Великої Британії.

Метою даної статті є дослідити позицію лейбористської партії щодо європейської інтеграції і вплив європейського питання на волевиявлення британських громадян під час загальних парламентських виборів 1997 р.

Європейське питання було одним з основних на виборах до парламенту Великої Британії 1997 р. Європа втомилася від постійної війни з консервативним урядом і чекала зміни влади. Нова Лейбористська партія звичайно органічніше вписувалася в європейські тенденції розвитку. Вона не відкидала соціальне законодавство Європи, яке відмовилися приймати Торі. Прийняття закону про мінімальну заробітну плату було для консерваторів зрадою принципів розвитку ринкової економіки, а Тоні Блер (лідер лейбористів) заявив про свою готовність зробити цей крок. Так само він погодився відмовитися від британського вето на деякі статті в сфері охорони здоров'я, але жорстко дотримувався права Британії на вето в області зовнішньої політики, поставивши вище всього національні інтереси Великої Британії.

Європейське питання в даній виборчій кампанії спрацювало виключно на користь лейбористів і в налагодженні стосунків з представниками великого бізнесу. Британський великий капітал був вже достатньо тісно пов'язаний з Європою. Обсяг торгівлі з країнами-членами ЄС для Великої Британії напередодні виборів становив понад 51% всієї торгівлі країни⁴.

Представникам бізнесу потрібна була чітка позиція уряду щодо Європейського Союзу. Керівництво Торі не могло зайняти чітку виважену позицію через засилля євроскептиків у партії. Лейбористська ж партія не могла бути звинувачена в надлишковому євроскептицизмі (як консерватори), але й не мала недоліку безоглядного єврофільства (на зразок ліберальних демократів). Їх прагматичний європеїзм переконав людей великого бізнесу, що лейбористи реалістично підходять до питання європейської інтеграції та відстоюватимуть інтереси британської економіки в спільному ринку.

Особливістю загальних парламентських виборів 1997 р. у Великій Британії було те, що Лейбористська партія отримала перемогу в країні, де економічна ситуація завдяки діяльності їх політичних опонентів була однією з найкращих у Європі.

Напередодні нових парламентських виборів економічна ситуація у Великій Британії була кращою, ніж в багатьох інших країнах Європи. Шостий рік поспіль спостерігалася економічне

зростання. Збільшувався ВВП, знижувався рівень безробіття, незначний був рівень інфляції. В квітні 1997 р. Національне управління статистики подало свої прогнози зростання ВВП між третім і четвертим кварталом 1996 р. і відсоток становив 0,8%, виключаючи видобуток нафти і газу у Північному морі. Безробіття з третього кварталу 1996 р. скорочувалося на 60 тисяч щомісячно і становило на лютий 1997 р. 6,2% робочої сили. Курс фунта піднявся на 16% відносно кошика валют з літа 1996р. Випуск заводської продукції зріс на 0,7% за останній рік, а продукція сектору послуг – на 3,6%. Зростання середніх доходів у секторі послуг з середини 1995 р. подвоївся, а в промисловості зріс майже на чверть⁵. Безумовно, це свідчить про заслуги консерваторів у керуванні країною за 18 років, які безперервно перебували при владі.

Проте перемога дісталася лейбористам. Це стало логічним продовженням розколу в Консервативній партії з приводу європейського питання та непослідовної зовнішньої європейської політики уряду Джона Мейджора. Забезпечивши економічне процвітання й успішне функціонування політико-економічної системи всередині країни, він програв вибори, зігнувавши зміни в тогочасному світі й не узгодивши дії членів своєї партії з тенденціями міжнародної інтеграції. Це яскравий, хоч надзвичайно болісний для Торі приклад ролі ЄС і впливу європейського питання на внутрішню ситуацію в країні.

Лейбористська партія Великої Британії підійшла до виборів оновленою. В попередні роки Лейбористська партія була прихильником повного суверенітету британського парламенту, як гаранта збереження їх соціалістичних ідеалів від оточуючого світу⁶.

Нові лейбористи відкинули застарілі соціалістичні погляди і їх макроекономічна платформа була фактично ідентична з консервативною. Так само можна сказати і про мікроекономічну програму.

Напередодні виборів гостро стояло питання приєднання до єдиної європейської валюти. Уряд, сформований партією, що перемогла на виборах 1997 р., мав приймати рішення стосовно приєднання до єдиної валютної зони. Тоні Блер, як і його опонент Джон Мейджор, намагався говорити на цю тему якомога менше. Але коли першому це мовчання було вигідне, то останньому – навпаки. Виборці вже знали про розкол в партії торі. Мовчання ж лейбористів створювало враження, що партія всередині не має розбіжностей з даного питання. Хоча, насправді, велика група – близько 50 членів парламенту – лейбористів чітко заперечувала проти тісної інтеграції з Європою. І не з огляду на загрозу британському суверенітету, як у випадку з торі, а через жорсткі вимоги до бюджету та фінансові критерії відповідності економік членів угоди про єдину валюту⁷.

Передвиборчий маніфест консерваторів практично виключав участь Великої Британії в європейському валютно-фінансовому союзі, що передбачав введення єдиної загальноєвропейської валютної одиниці⁸. Посилаючись на виступ міністра іноземних справ Великої Британії Малкольма Рікфінда в Бонні та Парижі, автори маніфесту зазначають, що Лондон не допустить, щоб Великобританія стала частиною “федералізованого ЄС”. На думку Торі, Брюсселю потрібно сконцентруватися на посиленні ролі національних парламентів, процесі розширення Європейського Союзу та реформуванні судових структур Союзу. В маніфесті зазначалося, що консервативний уряд і надалі буде стояти на сторожі британських інтересів у Європі та всьому світі⁹.

Лейбористи у своєму маніфесті заявили, що після приходу до влади вони проведуть референдум з питання приєднання Сполученого Королівства до європейського валютно-фінансового союзу, а також підтримають розширення Європейського Союзу при одночасному зміцненні спільного та внутрішнього ринків¹⁰.

Ліберальні демократи (третя за величиною політична партія Великої Британії) традиційно виступали за федералізацію Європейського Союзу. Партія послідовно дотримувалася своїх поглядів.

За підсумками виборів лейбористи отримали блискучу перемогу, а Консервативна партія отримала найжорстокішу після 1832 р. поразку. В процентному вираженні голоси розподілилися таким чином: Лейбористська партія – 45%; Консервативна партія – 31%; Ліберально-демократична партія – 17%; інші – 7%.

Середній рівень переходу голосів від консерваторів до лейбористів склав 10,5%, причому найбільший відсоток переходу голосів був зафіксований серед виборців віком менше 30 років (близько 19%)¹¹.

Від Уельсу та Шотландії не було обрано жодного депутата-консерватора, а вісім неосновних партій, що представлені у парламенті, – це регіональні партії Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії.

Європейські лідери, навіть споріднених по духу з консерваторами партій, з полегшенням зустрівли звістку про поразку консерваторів. Вони втомилися від постійного 18-річного напруження в стосунках зі Сполученим Королівством (як за часів правління Маргарет Тетчер, так і Джона Мейджора, який вів "яловичу війну" не гірше своєї попередниці). А на одному з передвиборчих плакатів консерватори зобразили Тоні Блера в образі маленької ляльки на колінах німецького канцлера Гельмута Коля¹². Такі витівки образили канцлера Німеччини та ще більше зашкодили добрим стосункам Німеччини з урядом Торі.

Перемога лейбористів на загальних виборах у травні 1997 р. означала, що партія з великою парламентською більшістю, котра переважно підтримувала напрямок повної інтеграції, мала вершити європейську політику Британії. Дотримання Лейбористською партією напрямку подальшої інтеграції було найбільш чітко означене постійним положенням необхідності відігравати "повну та лідируючу роль в Європі". Очевидне домінування цього напрямку всередині лейбористського уряду затвердило новий напрямок в європейській політиці Британії. Британія вступила до соціального протоколу та підтримала включення розділу по боротьбі з безробіттям. Вона також стала гнучкішою щодо поширення обмеженого голосування більшої у більшій кількості сфер першого блоку питань Маастрихтського договору (єдиного ринку). В той самий час вона зберігала консервативну політичну лінію по відношенню до другого та третього блоків, що базувалася на продовженні уявлень про відігравання важливої ролі держави. Питання спільної зовнішньої політики, політики безпеки й оборони тощо залишалися для Лейбористів особливо пріоритетними в державному регулюванні.

Тоні Блер як молодий амбітний політик, який досяг значних успіхів у національних межах, хотів, щоб Велика Британія була "лідером" у Європі¹³. Цю ж ідею він знову повторив і напередодні головування Сполученого Королівства в ЄС у першій половині 1998 р.

Консервативна партія після розгрому на виборах змушена була провести перевибори голови і консолідувати ті сили, що залишилися в неї. Також постало питання подальшого вирішення дилеми європейського питання для британських Торі. Спадкоємцем Мейджора на посту лідера партії став прихильник класичних для консервативної партії правоцентристських поглядів, досить молодий політик Уільям Хейг, якому на той час виповнилося лише 36 років.

У британському політикумі кінця 1990-х рр. ХХ ст. Консервативна партія міцно зайняла нішу скептичного ставлення до європейської інтеграції, що пізніше продемонстровано на прикладі боротьби з приводу введення єдиної європейської валюти. Така позиція Торі була заздалегідь програшною, оскільки йшла врозріз із тенденціями світового розвитку, що переконливо засвідчили наступні загальні парламентські вибори 2001 р.

Як бачимо, вибори 1997 р. у Великій Британії принесли перемогу Лейбористам, при тому, що у країні шостий рік поспіль відбувалося економічне зростання під проводом Консерваторів. Причиною став розкол у лавах Торі на „євроентузіастів" і „евроскептиків", через що політична сила втратила образ „єдиної партії всієї нації".

Лейбористи змогли реструктурувати свою партію, позбавилися іміджу „соціалістів", врахували міжнародну європейську кон'юнктуру і процес етнобілізації у Шотландії, Уельсі і Північній Ірландії, населенню яких теж імпонувала ідея європейського об'єднання на протипагу сильній національній державі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Fella S. A Europe of the peoples? – New Labour and democratizing the EU // Democratizing the European Union. Issues for the twenty-first century. – Manchester and New York: Manchester University Press, 2000.;
2. Персгудов С. Великобритания после выборов 1997 года: обычная смена власти или прорыв в XXI век? // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – №3. – С.74-84;
3. Трубайчук А.Ф., Черевко О.С. Особливості соціально-економічної політики британських консерваторів у 1979-1990 рр. // Український історичний журнал. – 1999. – №2. – С.125-133; №3. – С.88-96.;
4. Britain and Europe. Hopping on the juggernaut. // The Economist. – 1998. – January 3. – P.29.;
5. Чорт Р. "Financial Times", №33.248. После выборов придется нажать на тормоза // Компас. – 1997. – №18. – С.62-64. – С.62-63.;
6. Fella S. A Europe of the peoples? – New Labour and democratizing the EU // Democratizing the European Union. Issues for the twenty-first century. – Manchester and New York: Manchester University Press, 2000. – P.4-92. – P.4.;
7. Великобритания: Тони Блер и новые левые. Энн Эпплбом, политический обозреватель лондонской «Ивнинг стандарт», в журнале «Форин афферс», март-апрель 1997 г., с сокращениями. // Компас. – 1997. – №16. – С.3-14. – С.11.;
8. Euro: keep out. Why Britain must leave the EU after rejecting EMU // International currency review. – 1999. – Vol.25, №2. – P.33-46.
9. The Conservative Manifesto 1997. You can only be sure with the Conservatives. – London, Conservative Party, 1997. –

39р.; 10. New Labour because Britain deserves better. Labour Party manifesto, general election 1997. – London: Labour Party, 1997. – 36р.; 11. Загальні парламентські вибори в Сполученому Королівстві. – К.: “Британська Рада в Україні”, 1997. – 26с. – С.3.; 12. Лукін В. Триумф Тоні Блера і доля британського лейборизм // Демократична Україна. – 1977. – 13 травня.; 13. Britain and Europe. Hopping on the juggernaut // The Economist. – 1998. – January 3. – P.27-30. – P.27.

Л.Г. Нерушева

ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ ІБН ХАЛЬДУНА

У 2007 р. виповнюється 675 років від дня народження відомого середньовічного арабського мислителя Ібн Хальдуна. Абу Зейд Валі-д-Дін Абд-ар-Рахман Ібн Хальдун (27.05. 1332 – 17.03. 1406) в своїй творчості поєднав різні види діяльності. Він був політиком, державним діячем, дипломатом, юристом, істориком, літератором, філософом. Інтерес до його різноманітної спадщини зумовлений двома факторами: з одного боку, це розвиток академічних досліджень його внеску в арабо-ісламську і світову культуру, а з іншого – це зростання ролі ісламського фактору в сучасному світі й необхідність в більш глибоких знаннях не тільки про сучасний стан мусульманських країн, але і про витоки їх культури та ідеології. Тим паче, що, ще починаючи з Вольтера, в Європі існує тенденція на подолання європоцентризму в історіографії і в цілому в культурі. Широке знайомство з поглядами Ібн Хальдуна починається в ХІХ ст., й відразу європейці захоплюються його ідеями, з’являються публікації, присвячені його творчості. Другий етап поживлення інтересу до поглядів мислителя починається після другої світової війни. Крах колоніальної системи, становлення державності в багатьох ісламських країнах посилює інтерес до витоків арабо-ісламської культури. В сучасному суспільстві вже проявляється третій етап в переосмисленні поглядів Ібн Хальдуна, який пов’язаний з розпадом Радянського Союзу й руйнацією світової соціалістичної системи. Політична ситуація в сучасному світі дуже нестабільна. Економічна, культурна, політична й релігійна роль ісламських країн зростає. Тому і на Сході, і на Заході посилюється інтерес і до теорії Ібн Хальдуна, яка опинилася в епіцентрі ідеологічної боротьби. В статті увага зосереджується на суто академічних моментах аналізу спадщини мислителя. Використання його імені в ідеологічній боротьбі – це тема окремого дослідження. Малий обсяг статті не дозволяє цього зробити. З превеликим сумом слід зазначити, що твори Ібн Хальдуна не перекладались українською мовою й українська традиція в тлумаченні поглядів арабського мислителя ще має сформуватися, його ідеї ще чекають своїх українських дослідників. Безумовно, що з часом в Україні сформується своя арабістика й ісламознавство, а поки що це вузьке місце в нашій науці. Звичайно, цей факт породжує певні труднощі при написанні статті, доводиться користуватися російськомовною літературою. В Росії ще за часи існування Російської імперії була сильна арабістика, це, насамперед, було зумовлено тим фактором, що арабський Схід входив до кола державних інтересів Росії; продовження досліджень арабо-ісламської культури за радянські часи було пов’язане з національно-визвольним рухом. Тому не тільки академічні центри східнознавства в Москві, Ленінграді, а й Інститут суспільних наук при ЦК КПРС активно займалися вивченням історії, арабської суспільної і філософської думки. На це виділялися значні кошти, фахівці з гарним знанням арабської мови могли працювати в бібліотеках різних країн світу. Після 1991 р. арабістика в Росії продовжує інтенсивно розвиватися, з’явилися нові власні публікації, багато перекладається іноземної літератури. Автор статті по можливості враховує й публікації за останні роки із зазначеної тематики.

Дослідники спадщини Ібн Хальдуна високо оцінюють внесок мислителя як в арабо-ісламську, так і в світову суспільно-політичну думку. Навіть в енциклопедичній літературі теорія Ібн Хальдуна оцінюється як перша спроба в історії суспільної думки утворити самостійну науку про суспільство, або як її називав Ібн Хальдун, “науку про культуру”, яка служить керівництвом для політичної діяльності¹. Відомий у Росії знавець східної філософії М.Т. Степанянц захоплюється поглядами філософа, вона вважає, що Ібн Хальдун – “мислитель такого калібру, який дозволяє деяким історикам стверджувати, що саме він є засновником соціології. Його також називають попередником історичного матеріалізму, “марксистом до Маркса”, або ж “арабським Марксом”², за значенням своїх поглядів він може бути поставленим в один ряд з Макиавеллі, Віко, Монтеस्क’є³. Звичайно, зустрічаються й більш стримані оцінки. Так, подружжя Сурдель у праці “Цивілізація класичного ісламу” висловлює думку, що в поглядах мислителя “спробували побачити зародки соціології і зробити з Ібн Хальдуна арабського Монтеस्क’є, але його неповторні оригінальності міркування слід розглядати як ідеї людини, що порвала зв’язки з традиційними юридичними і теологічними дисциплінами”⁴. Останнім спалахом середньовічної арабської культури називає